

Валерій Дмитрович Пчолкін,

*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального процесу,
криміналістики та експертології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ МЕТОДИКИ ВИЯВЛЕННЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

Ефективність розкриття злочинів залежить від раціональної організації досудового розслідування, що передбачає обрання оптимальних методів одержання доказової інформації в межах чинного законодавства. Отже, в сучасних умовах з урахуванням законодавчих змін, досягнень науково-технічного прогресу, видозмін механізмів злочинної діяльності мають розроблятися відповідні криміналістичні методики. Криміналістична методика виникла в результаті інтеграції та диференціації наукових знань та об'єднує в собі передові досягнення криміналістичної техніки й тактики щодо оптимальної організації розслідування злочинів та судового розгляду певних категорій кримінальних проваджень. Загально визначено, що криміналістична методика є системою наукових положень і розроблених на їх основі рекомендацій щодо організації та здійснення розслідування та запобігання окремим видам злочинів [1, с. 415].

Теоретичні засади становлення та формування криміналістичних методик досліджували такі українські науковці, як А. Ф. Волобуєв, В. А. Журавель, О. Н. Колесніченко,

В. О. Коновалова, В. О. Малярова, О. В. Пчеліна, М. В. Салтевський, Р. Л. Степанюк, В. В. Тіщенко, О. В. Федосова, С. С. Чернявський, В. М. Шевчук, В. Ю. Шепітько, Б. В. Щур та ін. Аналіз сучасного стану праць із зазначеної тематики свідчить, що проблематику виявлення та розслідування злочинів узагалі можна визнати найбільш науково досліджуваною в сучасній криміналістиці, а методико-криміналістичне забезпечення слідчої діяльності – одним із найважливіших напрямів її розвитку. Але, незважаючи на низку наукових напрацювань в окресленій галузі, чимало питань потребує подальшого розроблення, оскільки в сучасних криміналістичних дослідженнях окремі положення методики розслідування зумовлені завданнями реформованого кримінального процесуального законодавства. Суттєва зміна підходів до регламентації порядку досудового розслідування, повноважень його суб'єктів, правил провадження окремих слідчих дій та інші новації кримінального процесуального закону вимагають від криміналістичної науки перегляду багатьох усталених положень і рекомендацій, зокрема, з методики розслідування окремих видів злочинів, із метою їх приведення до відповідності із реаліями практики [2, с. 611; 3, с. 236].

Нині зусилля вчених-криміналістів спрямовані на дослідження проблеми формування системи методики розслідування злочинів, її форм, напрямів, адаптації методик загального порядку та їх різновидів. Значний інтерес становить акцентування уваги на питаннях систематизації в методиці розслідування, оскільки це сприяє науковій обґрунтованості цього розділу системи криміналістики. У цьому плані дослідження, що належать В. А. Журавлю, є зразком нового, інноваційного підходу до формування та систематизації наукових знань. В його монографії «Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції» (видана 2012 р.) [4], уперше в інноваційному плані розглянуто сучасні тенденції формування та розвитку методики розслідування окремих видів злочинів. У новій манері в монографії висвітлено проблеми технології формування методики розслідування окремих видів злочинів і структуру деяких криміналістичних методик.

Слід погодитись з науковцями, що структурування будь-якої системи знань є невід'ємним процесом для оптимізації її пізнавальної функції. Щодо криміналістичних методик, то структурування також забезпечує їх функціональне призначення. Тому, беззаперечним є твердження науковців, що відсутність єдиного підходу до структурування окремої криміналістичної методики шкодить можливостям практичного впровадження наукових рекомендацій. Крім того вчені-криміналісти стверджують, що невід'ємною складовою окремих криміналістичних методик мають стати рекомендації щодо особливостей тактики негласних слідчих (розшукових) дій. Як відомо, ці питання упродовж багатьох років розроблялися в науці оперативно-розшукової діяльності. Сьогодні необхідно, по-перше, відповідні знання інтегрувати в криміналістику, а по-друге, надалі розвивати основні положення. Зараз уже важко уявити методику розслідування складних категорій злочинів без висвітлення специфіки проведення негласних слідчих (розшукових) дій і тактичних операцій, до складу яких вони входять [3, с. 244; 5, с. 117–127].

Отже, науковці останнім часом стали звертати увагу на наявність оперативно-розшукового аспекту в структурі методики розслідування злочинів. На наш погляд, такий підхід є інноваційним, становить певний науковий і практичний інтерес, має право на існування, але потребує детального аналізу, наукового обґрунтування та перевірки його ефективності на практиці. Важливо зауважити, що останнім часом у наукових дослідженнях та спеціальній юридичній літературі більше уваги почали приділяти питанням оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження [6, с. 246–255; 7, с. 60–68].

Поділяючи зміст цих поглядів, видається доцільним визначити авторську позицію щодо сутності оперативно-розшукового забезпечення і його місця в структурі методики розслідування злочинів. Уважаємо, що включення оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження до структури методики розслідування злочинів зумовлено необхідністю застосування сил та засобів оперативно-розшукової діяльності

під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, спрямованих на створення оптимальних умов для: здійснення повного й об'єктивного процесу доказування; подолання або нейтралізації протидії розслідуванню; виконання функції захисту (безпеки) учасників кримінального процесу; гарантування реалізації принципу невідворотності відповідальності винних за скоєне [8, с. 238–246]. Отже, розглянута нами роль оперативно-розшукового забезпечення в кримінальному провадженні дає змогу зробити висновок про необхідність його внесення як окремого елемента до структури методики розслідування злочинів.

У підсумку слід зазначити, що в юридичній літературі вже багато років використовується сталий термін теорії оперативно-розшукової діяльності – «оперативно-розшукове забезпечення», який може бути запозичений для застосування й іншими науками кримінально-правового циклу. Апробація цього терміну вже відбулася в багатьох наукових роботах із теорії оперативно-розшукової діяльності та криміналістики, що дозволяє розглядати його як окремий структурний елемент методики розслідування злочинів. Таким чином, перспективи подальшого розвитку методики розслідування злочинів пов'язані із застосуванням нових підходів у використанні сил та засобів оперативно-розшукової діяльності в ході кримінального провадження.

Список використаної літератури: 1. Криміналістика: підручник / В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, В. О. Коновалова [та ін.]; за ред. В. Ю. Шепітька. 5 – те вид., преробл. та допов. Київ: Ін Юре, 2016. 640 с. 2. Пчолкін В. Д., Янович Ю. П. Проблеми реформування кримінально-процесуального законодавства. *Форум права*. 2011. № 4. С. 611–616. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11pvdovu.pdf> 3. Степанюк Р. Л. Проблеми розвитку криміналістичної методики в умовах реформування кримінальної юстиції України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2016. № 1 (12). С. 236–245. 4. Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції: монографія. Харків: Апостиль, 2012. 302 с. 5. Шевчук В. М. Проблеми формування та удосконалення окремих криміналістичних методик. *Challenges in Science of Nowadays : Proceedings of the 5th Intern. Sci. and Practical Conf. (July 16-18, 2020). Washington, USA, 2020*. Р. 117–127. 6. Сокуренко В. В., Чернявський С. С. Проблеми оперативно-розшукового забезпечення досудового розслідування у справах про фінансове шахрайство. *Науковий вісник КНУВС*. 2010. № 1. Ч. 2. С. 246–255. 7. Стацак М. В. Теоретична інтерпретація концепту «оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження». *Бюлетень МВС України*. Київ, 2014. № 199. с. 60–68. 8. Пчолкін В. Д., Федосова О. В. Інтеграційні процеси та їх вплив на формування структури методики розслідування злочинів. *KELM*. 2020. № 5 (33). С. 238–246.